

H. F. Riedelström

TYHJÄT SYDÄMMET.

Kirjoittanut

Z. TOPELIUS.

Suomennos.

S

Helsingissä 1869,
Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran toimittama.

TYHJÄT SYDÄMMET.

Kirjoittanut

Z. TOPELIUS.

Suomennos.

Helsingissä,
Theodor Sederholmin kirjapainossa,
1869.

Eräänä iltana istuimme, seitsemän kahdeksan henkeä, pesävalkean ääressä parooni H:n salissa. Ulkona oli hirvittävä ilma, pilkko pimeä ja myrsky; sade kuului rätisevän ikkunan ruutuihin ja meri pauhaavan Viaporin rantaa vastaan. Pohjan vallat olivat valloillansa; surkutettava se kurja, jolla ei ollut valoa ja lämmintä ympärillensä, kattoa päällensä ja vakaata maata allansa!

Sellainen luonnon meteli ajaa ihmiset yhteen; tullaan tuttavammaksi ja puheliaammaksi; lähestytään toinen toistansa ja heitetään kaikki tyhjät silmänlumeet. Pimeyden musta ympärystä ylentää valon vähäistä taulua. Mielikuvitus saa siipiä, selittämättömät seikat tulevat puheeksi: huvittaa kuunnella satuja ja kertoa toisillensa kummallisia tapauksia muinaisuudesta tai himmeitä aavistuksia tulevaisuudesta.

Olimme jättäneet teepöydän ja istuneet puolipiiriin suuren englantilaisen pesän eteen. Pienoiset liekit äsken sytytetyissä koivu-puissa alkoivat jo leimuta, ja puhe muutti vähitellen muotoansa. Nälkävuodesta alkaen sekä Garibaldista, Kreikan vallan kumouksesta, neiti Bremer'in matkoista, ja Fredrik Deland'ista Sheridanin "Moitekoulussa", kääntyipä puhe, en tiedä kuinka, mutta vallan itsestänsä, kuuluisaan *Home*'hen ja hänen kummituksiinsa neljä vuotta takaperin. Isäntämme parooni H. oli spiritualisti; hän piti harrasta tuttavuutta amerikkalaisten koputtajahenkien kanssa ja sai säännöllisesti postissa kerran kuukaudessa aikakauskirjat "Journal de l'Ame" ja "Revue

spiritualiste de Paris.⁷ Vielä enemmän: hän oli tuottanut Porista, joka on spiritualisuuden kehtojen keskusta Suomessa, erään ”psykografian” eli ”emanulektorin”, joka, kuten tiedetään, on berliniläisen Hornung’in keksimä ja on jonkunlainen suurempi yhdistyskeino henkien valtakunnan kanssa, aiottu virkaa tekemään noiden vaivaloisten koputus-pöytien sijassa. Me tiesimme parooni H:n tehneen koetuksia psykografilla ja kirjoittavan ne koetukset säännöllisesti päiväkirjaan. Ei siis ihmeittänyt ketään, että isäntämme, säikähtämättä joidenkuiden ilkastelevaa hymyä, avosydämisenä kuin ainakin, kävi Home’n puolelle.

— Onko tosiaankin totta, — sanoi vähäinen pisteliäs ryökinä M., — että joku keisarinna Eugenie’n hovi-naisista tunsikin kylmän käden koskevan hänen käteensä ja vievän sen vielä kylmempään huulipariin?

— Se on totta; mutta se käsi oli hänen monta vuotta sitte kuolleen sisarensa, ja kun vaadittiin Home’lta todistusta siihen, palasi marmorivalkea käsi ja veti hovi-naisen monista sormuksista pois juuri sen, jonka hän oli saanut kaivatun sisarensa muistoksi.

— Onko totta, — kysyi N:n rouva tuskin katkien hymyysä, — että ihmisiä Tuileriissä käännettiin ympäri tuolillansa, että keisari ja useat muut kadottivat kellonsa ja naisten hameet joutuivat arveluttavaan hämmennykseen?

— Se on totta, mutta se oli ainoastaan osa niistä ilmiöistä, joita tapahtui Home’n läsnä ollessa. Nähtiinpä käsiä pöytäliinain alla, nähtiinpä pöytien nousevan ylös korkealle näkymättömään käsien kautta, tuntemattomat olennot polkivat ihmisten jalkoja, seinäkellot seisahtuivat, kellot soivat ja nios Voltaire’n kirjoja, jota muutama naisista oli toivonut itsellensä, tuli lentäin hänen helmaansa. Viimein tuntui laattia keinuva, ovet aukkenivat ja sulkeutuivat jälleen, kynttilät sammui-

vat ja syttyivät taas itsestensä, mutta sillä välin Home katosi hiljaa, ja kaikki tuli sitten taas entiseen oloonsa. Minun tulee lisätä, että kuuluisa silmäkääntäjä Moreau-Cirti, joka oli tässä tilassa läsnä, vakuutti että hänen ymmärryksensä ei ensinkään tähän pystynyt, ja ettei siinä ollut mitään yhteistä luonnollisen loitsimisen kanssa.

— Vai niin, vai katosi, todellakin, tuo hyvä Home? — virkkoi tohtori C. — Minä kuulin kuitenkin kerrottavan hänen toisessa tapauksessa osoittaneen vielä erinomaisemman näytteen konsistanssa, johon, paitsi hän ja keisarinna, kuului ainoastansa Montebellon herttua. Näky kerran Home’n läsnä ollessa hengenkäsi, joka otti kynän pöydältä, kasteli sitä niinkuin kynää ainakin lakkiastiaan, ja kirjoitti paperille Napoleon ensimmäisen omakätisen nimen. Keisari anoi saadaksensa antaa suuta hahmukädelle. Heti läheni se hänen huuliansa ja sitte keisarinnankin, jonka jälkeen keisarinna kiiruhti pyhkiämään pois suutelusta brysselin-pitsisellä niistimellään ja huudahti: ”mais c’est affreux, je me ressens des moustaches de mon mari!” *)

Parooni H. jätti hetken lomaa yhteiselle naurulle, joka tästä jutusta syntyi, ja lausui sitte tyvenesti:

— Juttu ei ole huonompia, mutta epäilen kovin että keisarinna Eugenie’n sillä hetkellä oli aisti tuntea puolisonsa viiksien jälkiä. Marraskuussa 1858 olin Pietarissa; Home oli silloin tullut sinne nuoren vaimonsa, lankonsa, kreivi Kuscheff’in, ja joka paikassa hääreilevän Aleksander Dumas’in kanssa. Hän pääsi ylhäisimpiin seuroihin ja käänsi kaikkien päät Pietarissa; neljään viikkoon ei puhuttu muusta kuin Home’sta. Niiden tuhansien juttujen seassa oli myöskin yksi, jonka kuulin uskottavilta ihmisiltä hovista ja joka muistuttaa

*) “Se on hirvää; tunnenpa jälkeä puolisoni viiksistä.”

tuosta kädestä Tuilerissä. Home'lle tapahtui se armo, että hän kutsuttiin pienempään iltaseuraan Talvipalatsissa. Hän huvitti ensiksi läsnä-olijoita lennättämällä pientä soittokelloa helisten toiselta toiselle. Kysyttiin häneltä sitten, eivätkö henget voisi muuttua näkyviksi, johon hän vastasi, että jolloin kulloin käsi tulee näkyviin, vaan että seura nyt oli liian lukuisa, ja muutamien täytyisi mennä pois. Kirjoitettiin siis aakkoset paperille, eräs ylhäinen henkilö käytti kynää, joka osoitti vissit puustavit, ja niinpä nähtiin että kreivi A. sekä ruhtinataret T. ja B. olivat poistettavat. Näiden lähdettyä huoneesta, näkivät kaikki saapuvilla-olijat sinertävän käden ojentuvan kohden . . . Mutta tapaus on ehkä tuttu? Yhtä kaikki, minulle vakuutettiin, ettei kenenkään seurassa tehnyt mieli puhua leikkiä, ja jokainen, joka oli kajonnut tähän jääkylmään, kostetaan käteen, oli ollut varma siitä, ettei se ollut minkään elävän ihmisen.

— Se ei minua kummastuta ensinkään, — virkkoi tohtori C. — Ollessani Lontoossa v. 1860, oli myös Home siellä ja samalla kertaa kuuluisa amerikkalainen henkien-välittäjä, mister Squire. Nämät herrat näyttävät sopineen aivan hyvin keskenänsä, mikä on kunnioitettava asia kahdessa suuressa miehessä, koska kuitenkin niin usein tässä maailmassa saa nähdä virkakateutta. Home ja Squire näyttivät, että he molemmat mahtuivat saman katon alle. Eräänä iltana oli lord Lyndhurstin luona puhdassukuinen ja luonnollisesti myös hyvin taika-uskoton seura. Siinä tilaisuudessa nousivat Home ja Squire, molemmat samalla kertaa, monen meeterin korkealle ylös laatialta, aina kattoon asti salissa, ja Home, ollen laihempi ja siitä syystä myös keveämpi, pysyi niin kauan siinä asemassa, että ehti kirjoittaa nimensä kattoon. Minä en ollut itse saapuvilla, mutta kuulin *uskottavien* ihmisten kertovan hänen

tässä korkeassa tilassa unohtaneen pitää lukua pienestä seikasta, joka hyvästi huvitti tätä soreata seuraa. Huomattiin, näet, tuolla suurella miehellä olevan puolianturoituit saappaat . . .

— Mutta, tohtori kulta, — lausui isäntä, — tahdotteko siis peräti viedä minulta rohkeuden kertoa pientä tapausta, jossa olen ollut itse läsnä, ja jota sentähden en saa pidetyksi, vaikka tahtoisinkin, pelkkänä mielihairauksena?

— En millään muotoa, olisin lohduttamaton, jos olisin menettänyt meiltä mielihyvän saada kuunnella huvittavaa tapahtumaa, joka lisäksi ehkä saapi meidät kaikki uskomaan. Niin muodoin — herra parooni on siis itse ollut tilaisuudessa tulla tuntemaan . . .

— Home'a, niin kyllä. Ja minä vakuutan teitä, hyvä herrasväki, olleeni itsekin ennen sitä tapausta yhtä vankkana epäiliänä kuin kuka hyvänsä teistä. Muuten minä en ole ainoa todistaja; vaimoni oli kanssa samassa tilaisuudessa.

— Mutta, ystäväiseni, — sanoi paroonin puoliso vähän hämmästyneenä, — lupasithan minulle . . .

— Olla siitä puhumatta? Se on totta; mutta ainoastaan teidän sukupuolenne, armaseni, on anteliaalta luonnolta saanut lahjan kätkeä salaisuuksia. Minä tunnustan siis, — vaikkapa joutuisinkin kaikkien pistopuheittenne esineeksi, — että varsin kiihkeästi pyysin ystäväni eversti P:tä Pietarin komisari-virastossa, toimittamaan minulle kunnian päästä Home'n tuttavuuteen. P., joka luki kaukaista sukulaisuutta Home'n rouvan kanssa, oli viimein niin kohtelias, että kutsutti minut ja vaimoni luoksensa muutamaksi illaksi, jolloin odotti Home'a varmaan tulevaksi. Muistan sen yhtä hyvin kuin eilisen tapahtuman, — silloin oli juuri 4 p. Marraskuuta 1858. Istuessamme divaani-pöydän ympärillä, kahdeksan, korkeintain kymmenen henkeä, tunsu P:n rouva yhtäkkiä kyl-

män käden kädesssänsä. Samassa kohosi ja aleni hänen silkki-hameensa; huomattiin erinomaista suhinaa ja pöytä näytti horjuvan ikään kuin laivassa, meren aalloilla. Suuri lamppu ei kuitenkaan liikahtanut asemaltansa vähintäkään.

— Antakaa anteeksi, — keskeytti M:n rouva, — siinä ei ole mitään ihmeteltävää, jos on totta, että Home Florens'issä asetti huvikseen munia seinään. Munat eivät voineet pudota alas, ja lamppu ei voinut kaatua; sellaiset ovat herra Home'n luonnonla'it.

— Columbus itse ei tekisi sitä paremmin, virkahti tohtori. Mutta minä pyydän, herra parooni, jatkakaatte; juttu alkaa tulla hyvin romantiseksi.

— Se ei ole pitkä, jatkoi parooni H. suopeasti. Vaimoni voi todistaa . . .

— Oh, minä en todista mitään, huudahti rouva.

— Sinä todistat, sen tiedän vissisti, että katsoessamme hämmästyen pöydän liikunnoita, näimme itsemme kaikki pöytenemme, tuolinemme muutetuiksi huoneen vastapäiseen, kenenkään tietämättä, kuinka se oli tapahtunut. Katselimme hymyillen toinen toistamme — aivan niin kuin te, hyvät vieraat, tällä silmänräpäyksellä. Tahdoimme uskottaa toisiamme, että itse olimme kulkeneet ja kantaneet huonekalut muassamme; sillä huone näytti siltä, kuin olisi pari kymmenkuntaa lapsia kulkeneet laskiais-mäkeä salin sohvien kanssa.

— Home istui pöydän alla; siinä koko se salaisuus! — nauroi paroonin rouva.

— Siitä minä olinkin varma, — virkahti M:n rouva.

— Suokaa anteeksi, — alkoi isäntämme jälleen, — Home ei suinkaan istunut pöydän alla. Minäkin olin kyllä lapsellinen luulemaan jotakin sellaista ja kumarruin tutkimaan, kuinka sen laita oli. Vaan mitä löysin? Pöydän, joka oli vallan tavallista tekoa, mahonkia tahi saksanpäihinpuuta,

en muista kumpaako, sen ohessa iso ja joksikin raskas. Minä en olisi voinut nostaa sitä paikaltaan. Kovin hämmästyneenä kätselin ympärilleni huoneessa ja näin Home'n, näöltänsä ihan huoletonna, istuvan ikkunan vieressä ja juttelevan rouvas-ihmisen kanssa, niin kuin ei mitään olisi tapahtunut.

— Minkälainen hän on näöltänsä? — kysyi ryökinä M. kätkeäkensä liian hillimätöntä hupaansa.

— Mustan musta, sarvet päässä ja hevosenjalat, ellei hän ennemmin ole kuuluisan harmaapaperi-naaman kaltainen, — kiiruhti M:n rouva vastaamaan.

— Mutta parooni H. jatkoi järkähtämättä: Home on keskinkertaisen pitkä, hoikka, valkeaverinen, iholtaan kelmeä, kipeän näköinen, yksinkertainen ja teeskentelemätön koko olennossansa. Tietty on, ettei hän milloinkaan näytä salaista voimaansa julkisesti eikä mielellään missään suuremmassa seurassakaan. Hän tunnustaa itse, ettei hän voi milloin hyvänsä loihittia esiin henkiä; se asia on enemmän heidän vallassaan kuin hänen; ja mentyänsä Romassa katholiciseen uskoon v. 1856, sai hän kohta sen jälkeen Neapelissa sen ilmoituksen hengiltä, että he aikoivat pysyä poissa koko vuoden, joka kävikin toteen. Suostumuksensa tai kieltonsa häntä totella he ilmoittavat koputuksilla; kolme sellaista merkitsee myönnytystä, yksi epäystä. Minä vakuutan teille, hyvä herrasväki, jokainen, joka on kuullut niitä naputuksia, ei voi erhehtyä niiden synnystä. Niillä on peräti omituinen ääni: en voi verrata sitä muuhun kuin ison linnun hakkaamiseen noukallansa puun kuoreen, taikka naulasen naputukseen sananlennättimen käyttäjän lähettäessä sähkösanomaa.

— Salliiko herra parooni yhden kysymyksen? — lausui tohtori.

— Aivan mielelläni, tohtori kulta. Tapaatte minussa valmiin vastaajan. Miekkaanne vastaan asetaan rautaisen haarniskan, jossa, se vakuutuseni on, ette löydä yhtään rakoa.

— Muistelen herra paroonin olleen johonkin määrään vapa-uskoisen.

— Aivan niin! Ja mielittelen olevani sitä vielä tänäänkin.

— Sen vuoksi nuo tavalliset uskonkappaleet katikismuksessamme . . .

— Ovat olleet oivallisia aikansa; mutta sallikaa minun olla lausumatta ajatustani niiden merkityksestä yhdeksännellä-toista vuosisadalla.

— Siis joku korkein olento, joku elämä tämän perästä, on teidän mielestänne . . . ?

— No no, käynte hengen päälle. Tuo ei ole mikään rehellinen pistos, se on viritetty ansa. Vaan koska niin tahdotte, olkoon menneeksi, — miks'en uskoisi yhteistä järkeä olevan — maailman periainaetta — ja eloa kuoleman jälkeen siinä periaineessa, jossa itseisyys katoo, kun se ensin kuitenkin — kuinka ma sanoisin?

— Kun se on ensin pitemmän eli lyhyemmän ajan sätkytellyt joukunlaisessa henki-piirissä, joka ei kuitenkaan ole muuta kuin tämän maallisen olon jatkoa sen hermo-aineen kautta, joka elämän aikana on sielumme, mutta kuoltuamme vähitellen haihtuu ja hajoaa yhteiseen maailman-aineeseen.

— Melkein sillä lailla, mutta ei juuri niin, hyvä tohtorini. Minä olen totisesti oikea-uskoisempi kuin te; sillä minä luulen maapallomme ympärillä olevan erään sille omituisen kolmannen aineen, ikään kuin näkymättömän ilmakhän, joka kuolemankin perästä on hermo-aineen ravintona. Tämän kautta on henkien mahdollinen elää niin kauan, kuin maa seisoo; vaan ei kauemmin, sen myönnän. Mutta ilman ei kävisi selittää henkien oloa ja ilmaantumista ammoisista ajoista.

— Se on totta, — virkahti taas N:n rouva,

— minä tunsin koti-opettajattaren kenraali R:llä. Tätä hyvää mamselia erittäin huvitti jutella henkien kanssa, ja hänelle onnistui viimein saada ompelu-pöytänsä napsahtelemaan. Muutamana päivänä puhutteli hän Sokratesta ja pyysi häntä olemaan niin kohtelias, että sanoisi hänelle jonkun kauniin ja nerokkaan ajatuksen. Hänen suureksi mielihyvöksensä oli tämä viisas mies heti valmis suostumaan hänen pyyntöönsä, ja nyt sai mamseli sillä mielihalulla, mikä ainakin syntyy keskustellessa niin mainion henkilön kanssa, kirjoittaa itsellensä sanasta sanaan näin kuuluvan vastauksen:

Vous êtes une folle! *)

Minä olen itse nähnyt käsikirjoituksen ja voin niin muodoin todistaa niin totta olevan. Ainoastaan oikokirjoituksessa näkyi muutamia pieniä virheitä.

— Tämähkö kummastuttaa herrasväkeä? — muistutti tohtori hymyillen. — Minun täytyy myöntää, että luettuani pari vuotta sitte, kuinka kuningas Dareio puhui saksaa Zürich'issä, en ollenkaan ihmettele, että Sokrates puhui ranskaa Helsingissä.

— Niin, — sanoi parooni, — mitä tahdotte minun tähän vastaamaan? Näen tässä olevan kaksi puoluetta; toinen usko henkiin, toinen ei usko niin mitään. Ja kuuluessani edelliseen puolueeseen, minun sangen huvittaa kerran muutteeksi lukea itseäni oikeauskoisten joukkoon.

— Suokaa anteeksi, herra parooni, onpa vielä kolmaskin puolue, — keskeytti tässä suopea ääni, joka tähän asti ei ollut ryhtynyt muiden vilkkaaseen keskustukseen. — Meitä oli kolme äänetöntä kuuliaa: paitsi minua nuori tyttö, joka menneenä keväänä oli käynyt rippikoulua ja jonka läsnäoloa ei kukaan näyttänyt huomanneen. Se lapsi raukka istui hiljaisesti työssänsä, ujona ja häm-

*) "Te olette hupsakko."

mästyksissä siitä, mitä oli saanut kuulla, eikä näyttänyt oikein tajuavan, mitä piti siitä ajatella. Kolmas sanaton kuulia oli assessori L. Tämäpä nyt otti vastustaaksensa näitä kahta puoluetta.

Assessori oli pieni mitätön ukko, kuudenkymmenen vuotias tai vähän päälle, harmaapäinen, joksikin tavallista ulkonäköä, harmaat silmät, mutta vilkkaat ja älykkäät; muuten ylen siisti ja varsin mitelty käytökseltään, ja aina vaatetettu hännys-takkiin ja valkoiseen huiviin. Hän niin vähän teki itsestensä melua, että häntä tuskin huomattiin olemassa olevan, varsinkin koska hän harvoihin puhui muista kuin virka-asioista. Tiedettiin kuitenkin hänen joskus luopuneen mykän tavasta, jos oli puolustaminen jotakin asiaa, joka kävi hänen sydämmellensä, ja silloin hän saattoi olla puhelias, vieläpä kaunopuheliaskin; hänen kasvonsa silloin melkein kaunistuivat, harmaat silmänsä kimaltelivat innosta ja koko vartalonsa näytti kohoavan. Häntä katsottiin vähän omituiseksi ja merkilliseksi ukoksi, vaan kun häntä yleisesti pidettiin rehellisenä ja vilpittömänä ihmisenä, ei pidetty lukua hänen omituisuustaan, ja suvattiin häntä mielellään niissä harvoissa seuroissa, joissa hän enemmän tavan vuoksi kuin halusta väliin vietti iltaansa ja aina kellon lyödessä kymmenen tarttui hattuunsa ja lähti.

Kaikki nyt kääntyivät tämän pienen miehen puoleen; vaan tämäpä lausui, katsahtaen minuun ja nuoreen tyttöön: — Täällä on muutamia, jotka eivät usko herra Home'hen ja pitävät hänen henkiänsä pelkkinä ilveinä.

— Ahaa, — huudahti tohtori, — me saamme apua.

— Mutta, — lisäsi assessori, — jos emme usko herra Home'hen, niin vielä vähemmin suostumme niiden mietteisien, jotka eivät sano uskovan sitämitään ollenkaan, joka on mahdotonta.

Parooni H. nykäytti ystävällisesti päätänsä.

— Jatkakaa, — sanoi hän, — saadaanpa viimein nähdä meidän olevan yksimieliset pää-asiaassa.

— Sallikaa minun kerta kysyä. Oikein ymmärtääkseni, oli herra parooni vapaa-uskoinen, epäillen kaikkea siihen asti, kunnes Home sai herra paroonin uskomaan henkiä olevan.

— En kiellä niin olevan. Mitä omin silmin näkee, siitä ei voi luopua viisastelemisilla. Sille täytyy hankkia järjellinen perustus.

— Maaailmanaine, eli oikeimmin kolme ainetta; tietysti. Mutta sielun kuolemattomuus on kuitenkin lasten-juttuja, eikö niin?

— Assessori kulta, te olette tohtorin kanssa liitossa ja aiotte ajaa minut varustuksistani. Vaan se ei ole teiltä onnistuva; siinäpä syy, minkä tähden en enää tahdo ripitellä.

— Jos en pelkäisi väsyttäväni, taitaisin kertoa tapauksen kuluneesta elämästäni.

— Te saattaisitte sillä minulle suuren huvituksen. On niin outoa kuulla teidän haastavan muusta kuin la'in-asioista . . . Malakias, tuo lisää puita ja pane tuleen.

— Kaikella muotoa, olkaa niin kohtelias, ker-tokaatte! — huudahtivat yhtä ääntä N:n rouva ja ryökinä M. — Älkää säästäkö hermojamme, me olemme varuillamme.

— Saati kun juuri elämme kummitusten pe-lättävässä aikakaudessa, — virkkoi tohtori C.

— No hyvä, — jatkoi assessori kääntyen isäntään päin, — nuoruudessani oli minulla kun-nia olla keskuuksissa herra paroonin sedän, valtioneuvos vapaaherra H. vainajan kanssa. Hän asui tässä kartanossa, jonka oli rakennuttanut, ja kun hän luottaen minuun käytti minua oikeuden-apuna, kävin minä usein hänen luonansa tässä samassa huoneessa, joka silloin oli hänen työhuoneensa. Herra parooni ei muistane häntä enää? Hän kuoli jo v. 1826.

— Minä olin silloin tuskin kymmenen vuoden

vanha, mutta muistan häntä sangen hyvin . . . ravakka ukko ikänsä puolesta, Kustavilainen . . . oivallinen käytös ja, kuten minulle on sanottu, harjaantunut siihen hienoon kanssakäymis-aistiin, joka nykyään on kadonnut meidän keskuksistamme. Me lapset saimme säännöllisesti joka sunnuntai käydä häntä tervehtimässä, ja silloin hyvin juhlallisesti, jokainen vuoroonsa iän ja arvon jälkeen, suudella hänen kättänsä. Mutta assessori ei ole ennen milloinkaan puhunut siitä tuttavuudesta . . .

— Se katkesi aikaisin, mutta on kuitenkin painanut muistooni jälkiä, jotka eivät ikinä lähde. Valtaneuvos H. vainaja ei ollut ainoastaan vanha hovimies ja diplomaatti; hän oli kaikissa niin täydellinen aikansa edustaja, kuin oli mahdollista sitte kuin peruukit olivat pois jääneet ja jumalan kieltämys noin vähän laimistunut. Ei tarvinne minun lisätä hänellä olleen samanlaiset mietteet kuin teillä, herra parooni.

— Päitsi henki-oppia, toki arvelen.

— Ei, päin vastoin. Kustavin aikakausi uskoi aivan vähän Jumalaan, mutta sitä enemmän Cagliostroon ja Björnramiin. Katkismusta ylenkatsottiin, mutta mamseli Arvidson'in korttia pidettiin vilpittömässä kunniaassa. Ihmisen sydämen laita on niinkuin luonnonkin: *abhorret a vacuo*; tyhjää paikkaa ei voi olla, ja yhtä tietysti kuin ilma syöksyy tyhjään pyssynpiippuun laukauksen mentyä, yhtä tietysti majautuvat kummitukset ja mielettömyys siihen sieluun, jonka uskonto on jättänyt tyhjäksi. Vaan suokaa anteeksi poikkeukseni. Olin vain sanoa, että setänne niiden mitättömien palvelusten tähden, joita sain hänelle tehdyksi, kunnioitti minua suosiollansa ja koski keskustuksessamme usein asioihin, jotka eivät kuuluneet käräjän-käyntiin. Eräänä sunnuntaina, kun läksin kirkosta samalla aikaa kuin hänkin, hän tarjosi minulle sijaa vaunuissansa ja käski päi-

välliselle luoksensa. Kulkeissamme sanoi hän minulle: te olette ymmärtäväinen nuori mies, käytte kirkossa ja te'ette siinä oikein. Täytyy noudattaa yhteisen väen turhaa uskoa, taitaaksensa toisten menestyksellä taistella niitä vastaan. Me ajattelevaiset olemme pakoitettut uhraamaan omat mielipiteemme ulkonaisesti, mutta sisällisesti pidämme oman uskomme ja nauramme hiljaisuudessa nareille, jotka hakevat taivasta ja helvettiä muualta kuin omasta rinnastansa. Ei, hyvä L:ni, hakekaamme Jumalamme omasta järjestämme, niin meillä on ainoa johdattaja, joka ei petä! — Ennen kuin minä, ollen ujo luonnostani, ennätin tuohon vastata, olimme jo ehtineet perille — tähän taloon — ja tuo vanha vapaaherra astuskeli portaita ylös. Mutta porstuan ovella hän seisautui ja huusi palveliaansa. Katso tuohon, lurjus, torui hän; kuinka olet lakaissut tänään? Nyt äkkäsin oven edessä kaksi oljen-korttia ristissä, ja hän, jonka ainoa johtotähti oli ihmisen järki, ei tohtinut astua näiden olkien ylitse, peläten sillä joutuvansa johonkin äkkinäiseen onnettomuuteen.

— Heikkoutta, lapsellista, jota tapaatte monella ajattelevalla ja valistuneella miehellä! — selitti parooni H. nuorempi.

— On mahdollista. Valtioneuvos H. vainaja oli leski, hänellä oli yksi ainoa lapsi, nuori ja rakastettava tytär . . .

— Orpanani Matilda!

— Häntä oli kasvatettu suurella huolella, mutta yksipuolisesti. Hänen isänsä, joka vietti kaikki joutilaat hetkensä tämän rakkaan lapsen hyväksi, oli tehnyt kaikki, mitä saattoi, varjellaksensa sitä siitä, mitä hän nimitti yhteisen väen turhiksi luuloiksi. Hän oli valinnut sille koti-opettajattaren oman mielensä mukaan; hän oli tarkasti pitänyt silmällä sen lukemista; hän teroitti aikaisin sen mieleen sellaista maailman-viisautta, jonka hän piti kaiken tiedon ytimenä. Ja neiti

Matildalla oli oivallinen pää, hän käsitti kaikki hyvin helposti; hän olisi Ruotsin valta-istuimella ollut toinen Kristiina. Pait sitä hän oli nuori, kauris, rikas ja ylhäistä säätyä; hänellä oli siis monta ihailijaa, ja hänen isänsä huoneeseen kokoontui, mitä Suomessa siihen aikaan oli sukkelaa ja valistunutta, siinä merkityksessä kuin valtioneuvos H. ja moni muu sitä käsitti.

— Niin kyllä, minulle on sanottu setäni seurasalin olleen ensimmäisiä maassa.

— Neiti Matilda oli kahdeksantoista vuoden vanha, kun minua kutsuttiin apua antamaan monimutkaisessa riita-asiaassa. Minä näin hänen joka päivä; hän oli viehättävä . . .

— Ja assessori oli silloin kolmekymmentä vuotta nuorempi nykyistensä. Minä huomaan: ihminen ei ole kovaa kiveä?

— Hän oli viehättävä, kun vain tahtoi, mutta ylen juonikas ja muutteluvainen. Monia ihailioitansa hän kohteli sellaisella huolimattomuudella kuin ainoastaan hän rohkeni. Havaittuansa jonkun heistä luulevan toiveensa toteuvan hän heti masensi nämä toiveet jollakin terävällä pistopuheella. Hänen isänsä tahtoi kuitenkin häntä vaalinsa tekemään ja näkyi itse suosivan nuorta ruotsalaista kreiviä R., joka oli kaukaista sukua tämän perheen kanssa. Neiti Matilda kohteli kreiviä niin kuin toisiakin, ei paremmin eikä pahemminkaan, ja joka kerran tottui hänen jouniinsa, ei pitänyt niistä enää suurta lukua, vaan toivoi tämän nuoren naisen viimeinkin taipuvan rakastajansa luopumattomuuden kautta.

— Enemmän, enemmän. Minä tunnen muutamia kohtia orpanani elämäkerrasta.

— Mutta minä en tahtoisin millään muotoa loukata ketään. Jollei ole herra paroonin mieleen . . .

— Ei suinkaan. Tapaus on ylen tuttu, ja toutus teidän suussanne ei ole laisinkaan niin sääli-mätön, kuin kulkupuheet muiden.

— No siis! Kuulelematta lempijuttuja heittäytyi Matilda mielensä koko vireydellä milloin yhteen milloin toiseen toimitukseen. Kaksi viikkoa hän maalasi mielikiihkoisesti; sitte heitti pois siveltimen ja rupesi lukemaan kasvitiedettä. Tuskin oli huhtonut läpitse Jumala ties kuinka monta kasvistoa ennen kuin heitti ne roskakoppaan ja sai halun ratsastaa. Kyllästyttyä tähän, hän rupesi kääntämään ”Frithiofs-sagaa” englannin kielelle. Sill’ aikaa hän mielistyi Byronin kirjoihin ja rupesi kääntämään niitä rauskaksi. Ennen kuin mikään näistä töistä valmistui, sai hän halun soitantoon, ostatti kamari-urut ja nyt löyhähti hänen päähänsä muuttaa Mozartin Don Juan’ia soittettavaksi tällä oudolla soittokalulla. Hän oli muistaakseni ehtinyt valmistaa ensimmäisen näytöksen, kun sai eräänä päivänä nähdä hydro-oxygen-mikroskopin ja tunsii äkkiä hillitsemättömän halun suurennuslasillisiin tutkimoihin. Tämä kiihko johdatti hänen anatomiaan. Hän leikkaili pienen merisian, joka oli kuollut häkkiinsä, ja väitti eläinsielun keksineensä hermoista. Siitä oli vaan yksi askele fysiologiaan. Hän tutki kaikki, mitä vain sai käsiinsä sen-laatuista; hän tahtoi tietää, sanoi hän, mitä ihmisen sielu on, sillä se on muka välttämättömästi jotakin ruumiillista ainetta. Nähtyänsä oppineiden olevan erimielisiä siinä asiassa, hän laitatti pienen laboratorion ja alkoi työskennellä kemian kanssa. Nyt hän aikoi keksiä maailman peri-aieneen.

— Herran tähden! mitä vallattomuutta!

— Sanokaa enemmän, mitkä rikkaat, oivalliset luonnonlahjat, tshlatuina ilman perättä ja pohjatta! Oh, tuo etsiväinen henki, miks’ei se löytänyt mitään tarkoitusta-perää? Tämä runsaasti lahjoitettu ymmärrys, miksi sen piti teräänsä hio-man muka voidaksensa puhkaista olematonta tyhjää? Näettekö noita säkeniä tuolla ulkona, jotka häilyvät pimeässä myrskyn vallassa, tietä ja tarkoitusta

vailla! ne sammuvat tuokion kuluttua tyhjiin avaruuteen. — Semmoinen oli Matilda H:n sielu.

— Pyydän teitä, jatkakaa!

— Se käräjän-asia, johon minua kutsuttiin apua antamaan, oli eräs melkoisen suuri velanvaatimus, josta kruunu oli haastanut valtioneuvosta käräjiin. Hänellä oli 1808 vuoden sodan aikana ollut joku suurehko yleinen kassa hoidettavana, hän oli sen sitten jättänyt ylläiselle virkamiehelle, joka nyt kuoltuansa oli jättänyt vajuusta kassaan. Kruunu antoi tarkasti tutkia asiaa ja valtioneuvos H. kietoutui tähän kamalaan juttuun, joka oli viehäisillään hänen koko omaisuutensa tai kuitenkin isomman osan siitä, ja mikä pahinta, hänen virkakunniansa, hänen yhteis-kunnallisen arvonsa. Kaikki rippui siitä, tokko saattaisi näyttää esiin vainajan antaman kuitenkin saadusta summasta, mutta kuitti oli joutunut hukkaan, eikä löytynyt. Kaikki piilopaikat ja paperimyttyt haettiin läpitse, koko talo myllästettiin, vaan turhaan; kuitti oli kadoksissa ja valtioneuvos tuskallisimmassa pulassa.

Samaan aikaan tapahtui muutos neiti Matildassakin. Hän muuttui yhtä leppeäksi ja nöyräksi kuin ennen oli ollut tuima ja kopea. Jätti laboratorionsa sillensä; ei tietty mitä hän teeskenteli, vaan usein hän nähtiin miettivänä ja uneksivana. Puhuteltaessa hän ei kuullut, tahi säikähtyi ikään kuin olisi tavattu jossakin toimessa, jota hän tahtoi muilta salata. Hän kävi seura-huveissa kuin ennenkin, mutta useimmiten pensäänä ja kyllästyneenä, ikään kuin hänen mielestensä nuoruus olisi kadottanut ruusunsa ja ilo viehättävän voimansa. Kuitenkin taisi hän punastua ja vaaleta, ei tietty minkä tähden; kuis-kutus lähimmäisessä huoneessa saattoi väristyttää hänen hermojansa, oven narina saattoi panna häntä vapisemaan.

Tämä muutos ei jäänyt isältä huomaamatta ja lisäsi paljon vanhuksen muita suruja. Hän tuns

maailman liian hyvin, pettyäksensä siinä, mikä oli tyttärensä miettiväisyyden syynä, ja hän keksikin sen viimein täydellisesti. Se rakasti, lapsi raukka, mutta ei sitä suosittua miestä, joka oli aiottu hänen puolisoikseen, eikä ketään muuta-kaan siitä uljaasta seurueesta, joka kokoutui hänen isänsä saleihin, vaan erästä nuorta lääkäriä, jota oli pyydetty nevojaksi hänen fysiologiallisiin tutkimuksiinsa, — mies ilman nimettä ja rikkautta, mutta vakainen, älykäs, mutta luonteelta ja käytökseltä kopea ja karttavainen. Se oli tuo vanha juttu: neiti Matilda lahjoitti sydämensä sille ainoalle, joka ei näyttänyt sitä ensinkään kysyvän, sille joka ei milloinkaan sanonut hänelle kohteliasta sananpartta tai taipunut hänen mielensä mukaan. Ja hänen vaalinsa olikin kiitettävä: se mies oli sitte paraimpia lääkäreitä, ja saavutti maineen, joka voi vetää vertoja mille syntyperän etevyydelle hyvänsä; teidän sukunne, herra paroni, ei olisi tarvinnut hävetä lukiessaan häntä sukulaisekseen.

— Aivan oikein; luulen tietäväni hänen nimensä. Mikä onnettomuus, ett'ei orpanani kohtalo yhdistynyt hänen kanssansa! Sepä olisi arvollisesti seurannut häntä hänen tieteellisellä uralansa; he olisivat yhdessä tunkeneet tiedon kaikkien salaisuuksien läpitse. Oh, he olisivat mollemmat olleet hyvin onnelliset!

— Luuletteko niin? Kentiesi; minä en tiedä. Onpa kuitenkin vanha laki, jota ei yksinään sähkö seuraa, että vastakohtat lähenevät, mutta yhtäläisyydet karttavat toinen toistansa. Kuitenkin tapahtunee harvoin, että oppineet miehet rakastavat oppineita naisia, eikä se tässäkin tapahtunut. Minun täytyy myöntää setänne ansioksi, että hän *tässä* tapauksessa, vaikka tämä taipumus kovin soti hänen aikomuksiansa vastaan, todellakin oli kyllin vapamielinen uhraamaan kaikki tyyni tyttärensä onnen tähden. Hän kutsutti nuoren lää-

kärin luoksensa, suostui häneen, katseli asiaa kavalierin tapaan ja saneli melkein näin: Hyvä herra, te olette nuori, teillä on hyvä pää ja kelpo luonne, olette köyhä, se ei tee mitään, teillä on tulevaisuus edessänne, tyttäreni rakastaa teitä ja epäilemättä tekin olette häneen ibastunut mielettömin määrin niin kuin muutkin. Minä en ole mikään hirmulainen Lafontaine'n romaaniasta, päin vastoin on mieleeni, että kaikki kometiat päättyvät naimiseen; siis ottakaa hänet, koska kerran niin on asiain laita, luvatakseni vaan tehdä hänet onnelliseksi! — Nuori lääkäri näytti hämmästyneeltä, eikä tiennyt mitä sanoa. No pahuus, sanoi valtioneuvos H., joka osasi tarvittaessa puhua yhtä rotevasti kuin vanha husaari, minä en vaadi kiitoksia edeltäpäin, ne ovat väärää rahaa, herra; ottakaa tyttö ja kiittäkää jäljestäpäin, kun tiedätte miksi hän kelpaa. — Tähän tämä nuori mies vastasi: sallikaa minun heti lausua kiitokseni; tulokoon neiti Matilda onnelliseksi — toisen kanssa; minä olen jo valinnut, olen kihlannut jo kaksi vuotta sitte!

Parooni H. nostatti hartioitansa.

Assessori jatkoi:

— Sielutieteellisiä ilmiöitä on, joista voidaan laskea lukua edeltäpäin suurettieteellisellä tarkkuudella. Mitä siitä seuraa, kun astut vanhan armon varpaan-känsän päälle, ei voi olla vissimpi kuin se vaikutus, mikä siitä lähtee, kun ylenkatsotaan sellaisen innokkaan naisen rakkautta, kuin neiti Matilda oli. Pahaksi onneksi oli isä ollut ylen luottava jalomieliseen tarjoukseensa, ett'ei jättänyt tyttärensä tietämättömäksi siitä. Sen täytyi siis saada tietää vastauksenkin. Sanotaan hänen kuulleen sen tyvenellä mielin, melkein ylenkatsoen; mutta muutaman päivän kuluttua hän oli julki-
sesti kreivi R:n kihlattuna.

Tähän aikaan yhä enemmän synkistyivät ukkosen pilvet, jotka uhkasivat puhjeta valtioneuvos

H. päälle. Minä olin käyttänyt ja kokenut kaikkia luvallisia keinoja saadakseni tuota kamalaa asiaa yhä lykättyksi toistaseksi, mutta aika läheni ja asian ratkaisemista ei voitu enää viivyttää. Valtioneuvos tuli joka päivä synkkämielisemmäksi; ei näkynyt enää seuroissa, sulki itsensä työhuoneensa, valvoi myöhäseen yöhön eikä laskenut ketään luoksensa. Ainoastaan minulla oli lupa tulla ilmoittamatta millä aikaa vuorokaudesta hyvänsä keskustelemaan yhteisestä asiastamme, joka uhkasi saada onnettoman lopun.

Eräänä iltana tapasin minä tämän vanhan miehen hyvin innokkaasti asettelevan korttia. Katsokaa, sanoi hän minulle, nyt on sopinut tasaisesti seitsemän kertaa yhdeksästä. Minä asettelun kuitenkin suhteen, arvaattehan; se täytyy löytää!

— Mutta ennen tulevaa maanantaita, muistutin minä; se on viimeinen määrämme, ja sitte oikeus päättää asian.

— Mitä! huudahti hän. Jo maanantaina? Noh, te näette minun olevan suruttomana. Minussa on jotakin, joka sanoo meidän löytävämme kuitenkin.

Se jokin oli korttien tasan sopiminen seitsemästi yhdeksästä. Hän ei kuitenkaan ollut työtönnä sillä välin. Tämä oli keskiviikko, jona minä kävin hänen tykönänsä. Tuorstaina hän kutsutti luoksensa Pohjalaisen, joka osasi käyttää arpakapulaa ja luultiin löytävän salatuita kapi-neita. Perjantaina oli hänen tykönänsä joku Årkankelilainen, joka luki loihiturunoja ja taisi toimittaa varastettuja kaluja takaisin. Lauvantaina lähetettiin hakemaan Lappalaista noita-ämmää, jota mainittiin ihan ihmeitä tekeväksi. Ei kellään näistä kolmesta ollut toki onni löytää sitä tärkeätä paperia. Lappalainen ainoastaan julisti valkotukkaisen herran tuovan kadonneen kalun jälleen. Minulla oli valkoiset hiukset: minua katseltiin kysyvin silmin, mutta minä en enää tullut